

BURSALI RAHMÎ'NİN YAYIMLANMAMIŞ ŞİİRLERİ

Saniye ERASLAN¹

Özet

Asıl adı Pîr Mehmed olan Bursalı Rahmî Çelebi (ö.1567/1568), 16. yy. kaynaklarında, özellikle de tezkirelerde şiiirlerinden ve şairliğinden övgüyle söz edilen önemli isimlerden biridir. Rahmî'nin şiiirleri daha önce Ali Nihat Tarlan, Sabahattin Küçük, Turan Boranlıoğlu, Fatih Tiğli ve Mustafa Erdoğan'ın çalışmalarına konu olmuştur. Bu yayımlar neticesinde Bursalı Rahmî'nin 295 manzumesi ortaya konulmuştur.

Divan şairlerinin manzumelerinin tespitinde Dîvânlarının yanında şiiir mecmualarının da büyük katkılar sağladığı bilinmektedir. Bu çalışmada da İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Kütüphanesinde ŞR 87 numaraya kayıtlı Mecmû'a-i Eş'âr'da tespit edilen ve Bursalı Rahmî'ye ait olduğunu düşündüğümüz yayımlanmamış 9 şiiir konu edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mecmû'a-i Eş'âr, Bursalı Rahmî, Yayımlanmamış Şiiirler.

BURSALI RAHMÎ'S UNPUBLISHED POEMS

Abstract

Bursalı Rahmî Çelebi, whose real name is Pîr Mehmed, in the 16 th sources, especiallay in tezkire's, is one of the important names that is spoken of by poetry and poetry. Rahmî's poets are subject of Ali Nihat Tarlan, Sabahattin Küçük, Turan Boranlıoğlu, Fatih Tiğli and Mustafa Erdoğan's works. At the end of these publications, Bursalı Rahmî's 295 poems is revealed.

In determination of the poems of Dîvân poets, it is known that poetry magazines greatly contribute as well as Dîvân's. In this study, 9 poems were discussed that registered to number ŞR 87 in İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Kütüphanesi and detected in Mecmû'a-i Eş'âr.

Key Words: Mecmû'a-i Eş'âr, Bursalı Rahmî, Unpublished Poems.

¹ Saniye ERASLAN, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi, saniyeeraslan.se@gmail.com

** Bu çalışma, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Doç. Dr. Orhan Kurtoğlu yönetiminde yürütülen "İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Kütüphanesindeki ŞR 87 Numaralı Şiiir Mecmuası (İnceleme- Metin)" başlıklı yüksek lisans tezinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

GİRİŞ

Şairlerin şiirlerinin tespit edilmesinde divanlardan sonra en önemli kaynaklar mecmualardır. Mecmualar, müstensihinin beğendiği şiirleri ihtiva etmesi sebebiyle, sübjektif de olsa, döneminin estetik anlayışı hakkında bilgi verir. Mecmualar, divan sahibi olmayan veya çeşitli sebeplerden ötürü divanı günümüze ulaşmayan şairlerin şiirleri için de çok önemlidirler. Yine tezkirelerde adı geçmeyen pek çok şair, şiir ve tür için belge hüviyeti taşıyan mecmualar, edebiyat tarihinin şekillenmesinde oldukça büyük role sahiptir.

Müstensihler mecmualarda tanınmış şairlerin yanında, daha az bilinen şairlerin şiirlerine yer verebilir. Hatta kimi şairlerin şiiri ya da şiirleri sadece bir mecmuada kayıt altına alınmış olabilir. Mecmualarda yer alan şiirler, “herhangi bir divanın tertibini takiben kaleme alınmış manzumeler olabileceği gibi, müstensihlerin ilavesi de olabilir. Hatta aynı mahlaslı şairlerin şiirleri de karıştırılabilir. Böyle bir tasarruf şairin kendisinin de olabilir. Mecmuayı teşkil eden müstensihlin örnek aldığı yazma kaybolmuş olabileceği gibi, divanları basan araştırmacılar tarafından da görülmemiş olabilir. Bütün bu gerekçelerle, şiir mecmuaları -içerdiği şiirlerin sahipleri açısından ihtiyatlı yaklaşmayı gerektirse de- özellikle şairlerin divanlarına girmemiş şiirlerini içermesi bakımından önemlidirler. Divanlara girmemiş şiirlerin -atfedilen şairlere ait olup olmadığı ihtilafli da olsa- bir şekilde tanıtılması gerekir.” (Kesik 2012: 115-116) “Kaldı ki mecmualara, buradaki kayıtlara güvenmekten başka çaremiz de yoktur. Zira mecmualara hep şüpheyle baktığımız takdirde diğer yazmalara, söz gelimi dîvân nüshalarına da aynı kuşkuyla yaklaşmaktan bizi ne alıkoyacaktır?” (Köksal 2013: 326-327).

1. MECMÛ'A-İ EŞ'ÂR VE ÖZELLİKLERİ

İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Kütüphanesi ŞR 87 numaraya kayıtlı Mecmû'a-i Eşâr; 185x105, 130x60 mm ölçülerinde, 138 yaprak, çift sütun, 10 satır (muhtelif yapraklar farklı satır ve sütunlarda, muhtelif yapraklar derkenarlı) ve koyu kahverengi cilde sahiptir. Müstensih ya da müstensihlerinin kim olduğu bilinmemektedir. Mecmua, ta'lîk yazı çeşidiyle kaleme alınmıştır ancak kimi yapraklarda ta'lîk yazı stiline değıştiği görülmektedir. Bu da birden fazla müstensih olabileceği ihtimalini akla getirmektedir. Mecmuanın sonlarına doğru şiirlere (Bâkî Rast, Velehu, Nihânî Fermâyed...) gibi başlıklar konulup önceki şiirlere konmaması da başka bir müstensih tarafından mecmuanın devam ettirildiği düşüncesini desteklemektedir. Yine mecmuada 33 şiirin mükerrer olarak yazıldığı görülmektedir.

Mecmuada 16. yy ağırlıklı olmak üzere 16. ve 17. yy şairlerinin şiirlerine yer verilmiştir. Bu yüzden mecmuanın 17. yüzyılda istinsah edilmiş olabileceğini düşünmekteyiz. Mecmuada Türkçe şiirlerin dışında 4 Farsça şiir yer alırken 2 şiir de hece vezniyle söylenmiştir. Mükerreren yazılan 33 şiir dâhil edilmezse mecmua, 66 farklı şairin 400'den fazla şiirini ihtiva etmektedir. Mecmuada en fazla şiir (88) Bâkî'ye aittir.

Yayımlanmış kaynaklarda yer almayan Rahmî mahlaslı 1 müseddes ve 8 gazelin yanı sıra mecmuada, Zâtî mahlaslı 3 kaside; Selîkî mahlaslı 2 gazel; Muhibbî, Yakînî, Bâlî ve Ulvî mahlaslı birer gazel yer almaktadır. Yine mecmuanın [99b] derkenarında Dîvânda yer almayan Fuzûlî mahlaslı bir gazel mevcuttur. Fakat yalnızca ilk

beytini ve mahlasını okuyabildiğimiz bu gazelin diğer kısımları okunamayacak kadar silik haldedir. Ayrıca kaynaklarda bilgisine rastlayamadığımız Semendî (2) ve Sâbıkî (1) mahlaslı şairlerin de gazelleri mecmuada yer almaktadır.

Mecmuada şiiri bulunan şairler alfabetik sırayla şöyledir: Âhî, Ahmed, Âlî, Amrî, Ayânî, Bâkî, Bâlî, Behiştî, Bursalı Rahmî, Câmî, Cinânî, Emrî, Feragî, Fevrî, Figânî, Fuzûlî, Güftî, Hâfız, Hamdî, Hatemî, Hayâlî, Hayretî, Hilâlî, Hüdâyî, İshak Çelebi, Kul Himmet, Latîfî, Mecdî, Mesîhî, Meşâmî, Muhibbî, Mukîmî, Na'îmî, Nâmî, Necâtî, Nef'î, Nev'î, Nihânî, Nizâmî, Nûrî, Penâhî, Ref'î, Rif'at, Sâbıkî, Sabrî, Sâdıkî, Sa'dî, Sa'î, Selîkî, Semendî, Sûzî, Şâirî, Şem'î, Şemsî, Şeyhülislam Yahyâ, Tâlibî, Ubeydî, Ulvî, Usûlî, Ümîdî, Veysî, Yahyâ Beg, Yakînî, Zâtî, Zînetî, Zeynep. Mecmuada mahlası bulunmayan şairler de mevcuttur.

2. BURSALI RAHMÎ VE DÎVÂNİ

“Rahmî'nin asıl adı Pîr Mehmed'dir. Bursalı Nakkaş Bâlî'nin oğludur. Kaynaklarda doğum tarihi geçmemektedir. Küçük yaşta İstanbul'a gelmiş ve ilim tahsiline başlamıştır. Rahmî; önce Defterdar İskender Çelebi'ye bağlanmış, daha sonra onun vasıtasıyla Sadrazam İbrahim Paşa ve Kanunî ile tanışmış, onların meclislerinde şiirler okuyup câizeler almıştır. Ancak hâmileleri olan İskender Çelebi ve İbrahim Paşa'nın ölümünden sonra sıkıntıya düşmüştür. Bu dönemde tahsilini tamamlayan Rahmî, Yenişehir'e kadı olarak atanmış, bu görevdeyken H. 975 (M. 1567/1568) yılında vefat etmiştir.” (Erdoğan 2011: 3)

Sehî Bey Tezkiresi'nde “şi'ire mâyil nev-niyâz kâbil tarz-ı gazelde bî-bedel güzel yigitdür” (Akar 2010: 210) sözleriyle gazelleri övülmüş; Beyânî Tezkiresi'nde müseddes, müsemmen ve müsebbâ' gibi nazım şekillerinde başarılı olduğu ifade edilmiştir. (Erduran 2008: 70) Ahdî Tezkiresi'nde ise Bursalı Rahmî'nin mesnevî nazım şeklinde Hilâlî'nin izinde giderek Şâh u Gedâ adlı mesnevîyi kaleme aldığı; gazel tarzında Hayâlî'ye, kasîde üslûbunda İsmail-i İsfahânî'ye ve Selmân'a benzediği ifade edilmiştir. (Solmaz 2009: 156)

“XVI. asrın dikkate değer sanatçılarından biri olan Bursalı Rahmî; Gelibolulu Âlî'ye göre yaşadığı dönemdeki Bursa şairlerinin en iyisi, diğer kaynaklara göre de değeri yeterince bilinmemiş, kabiliyetli bir sanatçıdır. Necâtî, Ahmet Paşa ve özellikle Hayâlî'nin edebî anlayışını devam ettiren, Fuzûlî ile birçok ortak noktası olan Rahmî; devrin ilimlerine vâkıf, bir kuyumcu titizliğiyle Türkçeyi işleyen, zarîf, âşık tabiatlı ve daha çok aşkı terennüm eden, duygusal bir şairdir. Dîvân'ı ile Gül-i Sad-berg, Şâh u Gedâ ve Yenişehir Şehrengizi isimli mesnevîleri bulunmaktadır.” (Erdoğan 2011: 3)

“Rahmî'nin yaşadığı devirde yazılan tezkirelerde Dîvân'ından bahsedilmemesi, onun muhtemelen Dîvân'ını toplayamadığını göstermektedir. (Erdoğan 2007: 3) Dîvân'ın tek nüsha olması ve yakın bir zamana kadar elde bulunmayışı gibi sebepler Rahmî'nin hak ettiği değeri görememesine sebep olmuştur. Bursalı Rahmî Dîvânı'yla ilgili en kapsamlı çalışma Mustafa Erdoğan (2011) tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada sırasıyla 13 kaside, 3 kıt'a, 34 musammat, 232 gazel, 1 rubai ve 12 adet beyit yer almaktadır.

Erdoğan'ın (2011) çalışmasında belirtildiği üzere, Türk edebiyatında Rahmî mahlaslı 13 farklı şair bulunmaktadır. Tarih sırasına göre Bursalı Rahmî'ye en yakın olan Kubûrî-zâde Rahmî'dir (ö. 1715) ve "Kubûrî-zâde'nin mevcut Divan'ındaki bütün manzûmeler "Hevâyî" mahlasını taşımaktadır". (Erdoğan 2011'den akt. Çakır 1998) 15, 16 ve 17. yüzyıllarda yaşayan Rahmî mahlaslı başka şair bulunmaması ve söz konusu şiirleri tespit ettiğimiz mecmuanın 17. yüzyıla ait olma ihtimali, bu şiirlerin Bursalı Rahmî'ye ait olma ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Ayrıca mecmuada yer alan diğer Rahmî mahlaslı şiirlerin tamamının yayımlanan çalışmada yer alması, tespit ettiğimiz bu şiirlerin Bursalı Rahmî'ye ait olabileceği düşüncemizi desteklemektedir.

Rahmî'nin İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Kütüphanesi ŞR 87 numaraya kayıtlı mecmuada tespit ettiğimiz yayımlanmamış manzumeleri 1 müseddes ve 8 gazeldir. Bu manzumelerin metinleri yayımlanmış Dîvân'a (Erdoğan: 2011) göre değerlendirilmiştir.

1²

[fe' ilâtün mefâ' ilün fe' ilün]

I

- 1 İrmeden vuşlat-ı nigâre daği
- 2 Bitmedi sînemizde yara daği
- 3 Devr idelden meh ü sitâre daği
- 4 Dönmedi çerh bir qarâre daği
- 5 Fülk-i dil çıkmadın kenâre daği
- 6 Rûzgâr atdı bir diyâre daği

II

- 1 Baħr-i 'ummân olup aħar yaşum
- 2 Mevc-i ħayret durur iki qaşum
- 3 Döndi gird-âba çeşm-i ħûn başum
- 4 Ğam-ı yem Ħızr olursa yoldaşum
- 5 Fülk-i dil çıkmadın kenâre daği
- 6 Rûzgâr atdı bir diyâre daği

III

- 1 Gönlüm ednâ-y-iken tûrâb gibi
- 2 Qadrüm a' lādur âftâb gibi
- 3 Yarlardan ki uçdı âb gibi
- 4 Düşdi deryâlara ħabâb gibi
- 5 Fülk-i dil çıkmadın kenâre daği
- 6 Rûzgâr atdı bir diyâre daği

IV

- 1 Yâr-içün üşdi üstüme aĝyâr
- 2 Bir Müselmân'a nitekim küffâr
- 3 Ğarq olup baħr-i 'aşka âħir-i kâr
- 4 Ħût-ı ĝam kût idindi Yûnus-vâr
- 5 Fülk-i dil çıkmadın kenâre daği

² [2b]

- 6 Rûzgâr atdı bir diyâre dağı
V
1 Düşdi gird-âb-ı ‘aşka keşti-i ten
2 Anda mellâh açamaz yelken
3 Rađmiyâ lengerüñ gözet hele sen
4 İregör sâhiline sađ u esen
5 Fülk-i dil çıkmadın kenâre dağı
6 Rûzgâr atdı bir diyâre dağı

5 bentlik mütekerrir müseddes olan bu şiir, Rahmî'nin Dîvân'ında nadiren tercih ettiği (6 kez) bir kalıpla yazılmıştır. Dîvân'da “daði” redifinin kullanıldığı 2 şiir (G. 217, G. 232)³ daha mevcuttur.

Rahmî, sevgiliye kavuşamamanın ızdırabını denizle ilgili mecazlar etrafında ifade etmiştir. Bu mecazlar, yekâhenk denilen tarzda şiirin bütün bentlerine hâkim olmuştur. Vasita beytindeki “rûzgâr” kelimesinin akla gelen ilk anlamının yanı sıra “zaman” anlamına gelecek şekilde de kullanımı, Rahmî'nin şiirlerinde genel olarak görülen ayrılık ve felekten şikâyet konularıyla örtüşmektedir. Dîvân'da yer alan (K. 6) “deryâ” redifli kasidenin de denizle ilgili hayaller etrafında geliştiği görülür. Burada Rahmî, kimi zaman denizle ilgili mecazlar etrafında kötü halinden şikâyet eder.

Başından geçmedük bir nesne yoğdur rûzgâr ile
Gözüm yaşı gibi görmüş hezârân şûr u şer deryâ (K. 6/ 11)

2⁴

[mef ‘ülü fâ‘ ilâtü mefâ‘ ilü fâ‘ ilün]

- 1 Ey dil cihânda eyler-iseñ fikr-i râhâtı
Gel dâmen-i ferâgata çek pây-ı ‘uzleti
2 Başa üşerse büm-şifat ğam topûzı
‘Ankâ gibi nişîmen idin Kâf-ı ‘uzleti
3 ‘Arz-ı mağabbet itme şaşın bir muğannete
Ger görme[me]k murâduñ ise şekl-i mişneti
4 Kaşd it şikârgâhuñ idingil każâ-yı kıuds
Şal şayd-ı murğ-ı fikrete şeh-bâz-ı himmeti
5 Şayd idegör Rağmî bu kebk-i ma‘ ârifi
Elden çıkarmadın dağı şeh-bâz-ı hürmeti

³ Kısaltmalar: K: kaside, G: gazel, M: musammat.

⁴ [100a]

Bu gazel, Rahmî'nin Dîvân'ında 29 kez tercih ettiği bir kalıpla yazılmıştır. "ankâ, Kâf, şikârgâh, sayd-ı murg, şeh-bâz, kebk-i maarif " gibi kelimeler etrafında bir av/ avcılık mecazi şiirin bütününe hâkimdir. Gerçek hayatta, hâmişiz kalmaktan şikâyet eden Rahmî'nin uzlete çekilmeyi yeğlediği bilinmektedir. Bu gazelde de muhannete boyun eğmeyip rahatça yaşamak için, uzletin bir tercih sebebi olduğu ifade edilmiştir.

Ankâ-Kâf mazmunu Rahmî'nin Divân'ında 6 şiirde (K. 3/I, M. 12/III, G. 18/3, G. 76/3, G. 138/5, G. 206/ 5) bir arada kullanılmıştır. Şairin yeğlediği uzlet ise Dîvân'da 5 şiirde (G. 51/4, G. 56/3, G. 137/1, G. 138/1, G. 196/6) daha ifade edilmiştir.

Geçüp zevk u şafâdan künc-i 'uzlet ihtiyâr itdüm
Giderdüm kesret-i yârânı vahdet ihtiyâr itdüm (G. 138/1)

Künc-i 'uzlet meskenümdür taht-ı sultân istemem
Mülk-i 'aşkuñ şâhıyam ĩrân u Tūrân istemem (G. 137/1)

3⁵

[mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün]

- 1 Belâ iqlîminüñ olsam n'ola şâhib-kırânı ben
Benem Rüstem gibi meydân-ı 'aşkuñ pehlevânı ben
- 2 Cihândan eyledüm 'uzlet bu gün 'ankâ gibi hâlvet
İdindüm kulle-i Kâf-ı belâda âşiyânı ben
- 3 Sirişk-i hün-feşâna ğarķ olaldan nâ-tüvân cismüm
Gören şanur ki geydüm bir kabâ-yı ergüvânı ben
- 4 Murâdum mîvesin virmez baña naħl-i ümîdimden
Güzeller gibi ğâyet bî-vefâ gördüm cihânı ben
- 5 Sirişküm gibi pây-ı yâre ĩşâr eylerem bir gün
Anuñcün şaklarum 'aşkuñ gibi cism içre cânı ben
- 6 Belâğat kişverin fetħ eyledüm tîĝ-ı zebânumla
Feşâhat mülkinüñ oldum bu gün şâhib-kırânı ben
- 7 Elifler çekdi cism-i zerdüme tîĝ-ı ğam-ı hicrân
Olaldan küh-ı derdüñ Raħmiyâ şîr-i zebânı ben

Bu gazelin vezni Rahmî'nin Dîvân'da en çok (94 kez) tercih ettiği bir kalıptır. Bu şiirin 2. beyti, yukarıda tanıttığımız 2. şiirdeki uzlet-ankâ- Kâf terimlerinin kullanıldığı anlama örtüşmektedir. Yine bu şiirin 4. beytindeki "murâdum mîvesin" tamlaması (M. 19/IV) Dîvân'da da yer alırken 6. beytin ilk dizesi Dîvân'daki (G. 51/7) bir şiirle nerdeyse aynıdır.

⁵ [102b]

N'ola Mecnûn-ı 'aşk olsam ezal taqđıridür çünkim
Tenümde mûlarum yir yir cünûn zencîridür çünkim
Bu yolda cân-feşânlık 'aşıkuñ tedbîridür çünkim
Şanavber gibi bağrum başlu olsa yiridür çünkim
Murâdum mîvesi bitmez nihâl-i ergavânumdan (M. 19/IV)

Belâgat kişverin fetğ eyledüñ tığ-ı zebânuñla
Yüri mülk-i feşâhat Rahmiyâ saña müsellemdür (G. 51/7)

7. beyitte geçen "Elif çekmek" deyimi Dîvân'da 6 şiirde (G. 81/2, G. 82/2, G. 116/4, G. 138/3, G. 155/1, G. 200/3) daha geçmektedir.

Elifler çekse sînem üzre gâhi dâğlar yağsa
Baña o serv-i bâlâdan cihânda yâdgâr olsa (G. 200/3)

4⁶

[mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün]

- 1 Bi-ğamdi'llâh gel ey sâkı irişdük yine pîrûme
Demidür yine eylerse şürâhî secdeler câma
- 2 Felek pür-ğalkadur yir yir olupdur dâneler encüm
Hümâ-veş mâh-ı 'îd anı görüben düşdi ol dâma
- 3 Görür mağbûblar yir yir geyerler câme-i rengîn
Aña reşk eyledi sâkı şürâhî geydi al câme
- 4 Bu gün teşrîf idüp devlet virürdi el saña ey dil
Bizümle merğabâ kılsa irişsem ol gül-endâma
- 5 Ne hoş eyyâmdı Rağmî n'ola-y-ıdı 'îdgâh içre
Güzeller ber-ğarâr olsa güneş irişmese şâma

Rahmî'nin en çok tercih ettiğı vezin kalıbıyla (94) yazılan bu gazelde bir bayrama daha erişmenin memnuniyeti ifade edilmiştir. Hilâl görünmüş ve bayramın gelişyle güzeller parlak elbiseler giyinmiştir. Güzelleri kıskanan sürahi de kızıl renge bürünmüştür. Rağmî, bayramlaşmak için sevgilinin kendisine el verip merhaba demesini ümit etmekte; güneşin hiç batmamasını, zamanın durmasını arzulamaktadır.

Ne hoş 'ayş idicek bâğ idi Rağmî gülşen-i dünyâ
Ğazân irişmese ħüsnine yârûñ ber-ğarâr olsa (G. 200/5)

⁶ [102b]

5⁷

[fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün]

- 1 Kûy-ı yâri seyr için pâyını çün ağıyar or
Nâr-ı âhum yakmağa bâm-ı sipihre nâr or
- 2 N'ola yaksañ ey şanem zülfün ' izâruñ nârına
Kâfir oldu muşhaf üzre dâyimâ zünnâr or
- 3 Şubh-dem rîzân olan encüm degül eflâkden
Yakdı bâmın nâr-ı âhum dökülür her bâr or
- 4 Bulmadum Ferhâd-ıla Mecnûn'ı derdüm ağlayam
Peyk-i âhum geşt idüp ne deşt ü ne kuhsâr or
- 5 Ölmez oğlıdur suhan-erbâb-ı nazmuñ Raḥmiyâ
Devlet anuñ kim soñunda gevher-i eş'âr or

Dîvân'da 80 şiirde daha kullanılan bu vezin, şairin en çok tercih ettiği 2. kalıptır. Klasik Türk şiirinde sıkça kullanılan âşık-mâşuk-rakip üçlüsü, âşğın mâşuğı kıskanması ve âşğın ayrılık ateşiyile yanışı bu şiirde de işlenmiştir. 4. beyitte Ferhâd ve Mecnûn'un ikisine birden yapılan telmih Dîvân'da 2 şiirde (M. 1/5, M. 10/5) daha yapılmıştır.

6⁸

[fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün]

- 1 ande gitsem omaz elden etegüm vây firâ
Tîz günlerde kesilsün göreyin pây-ı firâ
- 2 Gerçi Mecnûn daḡı geşt eyledi şahrâ-yı ğamı
anı birincileyin bâdeye peymâ-yı firâ
- 3 âmetüm döndi hemân miḡnet içinde nûna
almışam fûrat içinde nite kim rây-ı firâ
- 4 Hâk-i pâyüñ sürer isem n'ola şandal yirine
Derd-i ser virdi meded başıma ğavġâ-yı firâ
- 5 Raḥmiyâ yandı zebân-ı alemüm oldu siyâh
Sûziş-i derd-i ġam-ı şu'le-i germâ-yı firâ

⁷ [104a]⁸ [104b]

Rahmî'nin Dîvân'ında en çok tercih ettiği (47) 3. kalıpla yazılan bu gazelde, ayrılıktan şikâyet söz konusudur. Bu şiirin ilk dizesiyle Dîvân'daki bir gazelin dizesi arasında benzerlikler vardır.

Çande gitsem dâmenüm elden çomaz Zâl-i zamân
Derd ü mihnetle beni beñzer çoğurdu tev'emân (G. 148/4)

7⁹

[mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün]

- 1 Diyâr-ı mihnete cânâ olaldan pādşâh-ı 'aşk
Harâb itdi gönül mülkin ne zâlimdür siyâh-ı 'aşk
- 2 Ğam-ı yâr-ıla şanmañ küh-kenlerdür ider feryâd
Diyâr-ı vaşla yol bulmağa eyler şâh-râh-ı 'aşk
- 3 Elifler şâh-ı hasret oldı yir yir dâğlar u güller
Fezâ-yı sine ey servüm olupdur cây-kâr-ı 'aşk
- 4 Sürüp ğam zulmetin dil 'âlemini kıлмаğa rüşen
Sipih-r-i sinede her tâze dâğum oldı mäh-ı 'aşk
- 5 Melâmet hırkası başında tâc-ı efser-i hayret
Olaldan şevk-ile Rahmî mürîd-i hânkâh-ı 'aşk

Kendini mihnet diyarının padişahı olarak gören şair, sevgilinin hasretiyle sinesine taze elifler çekmiştir. Şair, şiirin sonunda kendisini melamet hırkasını giymiş ve aşk tekkesinin müridi olarak tasvir etmiştir.

8¹⁰

[fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün]

- 1 Mihter-i 'aşkuz diyâr-ı ğamda nevbet beklerüz
Sinemüz tablın dögüp burc-ı melâmet beklerüz
- 2 Çüb-ı âhum gümledür güm güm sipih-rün tablını
Şâh-râh-ı ğamda der-bendümle mağabbet beklerüz
- 3 Süre-i Ve'l-leyldür evrâdumuz şâm u seher
Türbet-i Mecnûn'da şimdi ziyâret beklerüz
- 4 Niçemüz rûzından eyler ejder-i gerdün-giriz
Bîşezâr-ı şavlet-i şîr-i şecâ'at beklerüz

⁹ [105a]

¹⁰ [105a]

5 Şâh-ı Tübâ Rahmiyâ elde 'aşâ-yı himmetüm
Âstân-ı hâzret-i şâh-ı velâyet beklerüz

Bu gazel söyleyiş ve yapı bakımından Rahmî, Hayâlî ve Fuzûlî arasında bir etkileşim olduğunun göstergesidir. Rahmî'nin dönemin tanınmış şairlerinden biri olan Hayâlî Bey'le tanıştığı bilinmektedir. Rahmî, Hayâlî Bey'in şiirlerini tahmis etmiş ve onu "üstad" olarak görmüştür. Bu bağlamda Rahmî'nin şiirlerinde Hayâlî Bey etkisi kaçınılmazdır. Rahmî'nin dönemin en önemli şairlerinden olan Fuzûlî'yle tanışıp tanışmadığı bilinmemektedir ancak Fuzûlî gibi şiirlerini âşıkâne tarzda yazdığı söylenebilir. Tıpkı Fuzûlî gibi ıztırap, hicran ve gözyaşını tercih etmiştir. İki arasındaki benzerlik söyleyiş ve yapı açısından da kendini göstermektedir.

Rahmî'nin bu şiiri ile Hayâlî'nin (G. 220, G. 201) ve Fuzûlî'nin (G. 123) şiirleri incelendiğinde bunların kesin olarak tanzir edilip edilmediğini söylemek güçtür. Ancak üç şairin de aynı vezni tercih ettiği "beklerüz" redifli bu şiirler kelime kadrosu açısından da benzerlik göstermektedir.

- 1.beyit:** Mihter-i 'aşkuz diyâr-ı gâmda nevbet beklerüz
Sînemüz tablın dögüp burc-ı melâmet beklerüz
- Hayâlî: 'Âşıkuz dervâze-i şehri-i melâmet beklerüz
Zâhid-âsâ şamma kim küy-ı selâmet beklerüz (G. 200/1)
- Bî-sütün-ı 'aşkda çalındı tabl-ı sînemüz
Biz daği Ferhâd-veş derbend-i miñnet beklerüz (G. 200/2)
- Fuzûlî: Nice yıllardır ser-i küy-ı melâmet beklerüz
Leşker-i sulţân-ı irfânuz velâyet beklerüz (G. 123/1)
- Kârbân-ı râh-ı tecrîdüz haţar havfın çeküp
Gâh Mecnûn gâh ben devr ile nevbet beklerüz (G. 123/6)
- 2.beyit:** Çüb-ı âhum gümlödür güm güm sipihrûñ tablıñı
Şâh-râh-ı gâmda der-bendümle maħabbet beklerüz
- Hayâlî: Hûn-ı dil nûş itmege peymânesinde dâğumuñ
Meclis-i 'uşşâkda aşhâb-ı şöhet beklerüz (G. 200/4)
- Fuzûlî: H 'âb görmez çeşmimüz endîşe-i ağıyardan
Pâsbânuz genc-i esrâr-ı maħabbet beklerüz (G. 123/4)
- 3.beyit:** Süre-i Ve'l-leyldür evrâdumuz şâm u şehir
Türbet-i Mecnûn'da şimdi ziyâret beklerüz

- Hayâlî: ʿ Aşk eli sulţānınuñ serdāriyuz Mecnūn gibi
Ġam sipāhın cemʿ idüp şāhum vilāyet beklerüz (G. 201/4)
- Fuzûlî: Sâkin-i hâk-i der-i mey-hāneyüz şām u seher
İrtifaʿ qadr için bāb-ı saʿ ādet beklerüz (G. 123/2)
- 4.beyit:** Niçemüz rüzından eyler ejder-i gerdün-giriz
Bîşezār-ı şavlet-i şîr-i şecāʿat beklerüz
- Hayâlî: Ey Hıyālî Şāh-ı gerdün dergehinde zerre-vār
Āftāb-ı ʿ ālem-ārā gibi şöhret beklerüz (G. 200/5)
- Fuzûlî: Şanmañuz kim geceler bî-hüdedir efgānımız
Mülk-i ʿ aşk içre hişār-ı istikāmet beklerüz (G. 123/7)
- 5.beyit:** Şāh-ı Tübā Raḥmiyā elde ʿ aşā-yı himmetüm
Āstān-ı ḥazret-i şāh-ı velāyet beklerüz
- Hayâlî: ʿ Aşk eli sulţānınuñ serdāriyuz Mecnūn gibi
Ġam sipāhın cemʿ idüp şāhum vilāyet beklerüz (G. 201/4)
- Fuzûlî: Nice yıllardır ser-i küy-ı melāmet beklerüz
Leşker-i sulţān-ı irfānuz velāyet beklerüz (G. 123/1)

9¹¹

[mefʿülü fāʿ ilātü mefāʿilü fāʿ ilün]

- 1 Tāc eylemiş meded o şehün hâk-rāhını
Māhuñ başına oldurayın şeb-külāhını
- 2 Pervāne cān virince seher anı gördi şemʿ
Qaṭʿ itdi mātem eyledi zülf-i siyāhını
- 3 Zehr-i ğamuñla hâk olıcaq eyleye helāk
Raḥş-ı sipihr otlasta qabrüm giyāhını
- 4 Evvel nazarda aldı gözüm şöyle göñlümi
Bekler şikāre nite ki şalduqda şahini
- 5 Qılsun ḥabāb-ı cām-ı meye Raḥmiyā nazar
Her kim dilerse görmege Cem bārgāhını

¹¹ [106b]

Bu şiirin yalnızca 1. beyti Dîvân'da "Beyitler" başlığı altında yer almaktadır. (Erdoğan 2011: 444). Böyle bir durum, şiirin Rahmî'ye aidiyetini kuvvetlendirmektedir. Tasavvufi mecazlarla yüklü bu şiiri Rahmî, bir meclise ait tasvirlerle süslemiştir.

SONUÇ

Bu çalışmada İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Kütüphanesi ŞR 87 numaraya kayıtlı mecmuada tespit ettiğimiz ve Bursalı Rahmî'ye ait olduğunu düşündüğümüz 1 müseddes ve 8 gazel tanıtılmıştır. Bu tanıtılan şiirlerin kesin olarak Bursalı Rahmî'ye ait olduğunu iddia etmek mümkün değildir. Bursalı Rahmî'ye ait elimizde tek bir Dîvân nüshası bulunması ve bu nüshanın fazla hacimli olmaması bu noktada önemli bir problemdir. Tanıtılan şiirlerin mevcut Dîvân nüshasında bulunmayışında; Rahmî'nin Dîvân'ını tertip edememesi, Dîvân'ın tertip edildikten sonra kaybolması, şiirlerin Dîvân tertibinden sonra kaleme alınması gibi ihtimaller söz konusu olabilir. Böyle bir durum, şairin kendi tercihi de olabilir. Bu yüzden mecmualar bu noktada itibar edilecek en önemli belgelerdendir ve mecmualar taranmaya devam edildikçe Bursalı Rahmî'ye ait olabilecek şiirlerin karşımıza çıkma ihtimali hep olacaktır.

Tanıtılan şiirlerle ilgili yapılan değerlendirmelere ek olarak dikkat çeken bir husus, mahlas beytindeki "Rahmiyâ" hitap şeklidir. 295 manzumenin yer aldığı Dîvân'da "Rahmiyâ" hitabı 125 kez kullanılmıştır. Ayrıca mecmualarda bir şaire ait beğenilen şiirlerin genellikle peş peşe istinsah edildiği bilinmektedir. Mecmû'a-i Eş'âr'daki Rahmî mahlaslı şiirler de yayımlanmış Bursalı Rahmî Dîvân'ında yer alan ve yer almadığı için tanıttığımız şiirlerle peş peşe istinsah edilmiştir. 15, 16 ve 17. yüzyıllarda yaşayan Rahmî mahlaslı başka bir şair olmaması, tanıttığımız şiirlere kaynaklık eden Mecmû'a-i Eş'âr'ın 17. yüzyılda istinsah edilme olasılığı da bu şiirlerin Bursalı Rahmî'ye ait olma ihtimalini kuvvetlendirmektedir.

KAYNAKLAR

Akar, Harun (2010). Heşt- Behişt (İnceleme- Transkripsiyonlu Metin- Sözlük). Yüksek Lisans Tezi. Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi. (ekitap).

Aydemir, Yaşar (2007). "Metin Neşrinde Mecmuaların Rolü ve Karşılaşılan Problemler". Türkoloji Araştırmaları Dergisi 2 (3): 122-137.

Erdoğan, Mustafa (2007). "Bursalı Rahmî'nin Divanı Üzerine". Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi 14 (34): 21-45.

Erdoğan, Mustafa (2011). " Bursalı Rahmî ve Dîvânı". <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/TR,78364/bursalı-rahmi-divani.html> [erişim tarihi: 1. 4. 2017].

Gölpınarlı, Abdülbaki. Fuzûlî Dîvânı. (Metin Bankası Projesi).

Kesik, Beyhan (2012). "Bazı Şiir Mecmualarından Hareketle Basılı Divanlarda Bulunmayan Bâkî Mahlaslı Şiirler". Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 5 (9): 115-122.

Kesik, Beyhan (2013). "Bazı Şiir Mecmualarından Hareketle Basılı Divanlarda Bulunmayan Bâkî Mahlaslı Şiirler II". Türkoloji Araştırmaları Dergisi 8 (13): 337-350.

Köksal, M. Fatih (2013). "Bâkî'nin Bilinmeyen Veda Gazeli ve Dîvânında Bulunmayan Bazı Şiirleri". Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi (10): 319-330.

Sungurhan Eydurhan, Aysun (hzl.) (2008). Beyânî- Tezkiretü'ş- Şu'arâ. <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10732,girispdf.pdf?0> [erişim tarihi: 2. 4. 2017].

Solmaz, Süleyman (hzl.) (2009). Ahdî- Gülşen-i Şu'arâ.

<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10730,aggpdf.pdf?0> [erişim tarihi: 2. 4. 2017].

Tarlan, Ali Nihad (hzl. Halil Çeltik)(1992). Hayâlî Bey Dîvânı. (Metin Bankası Projesi).

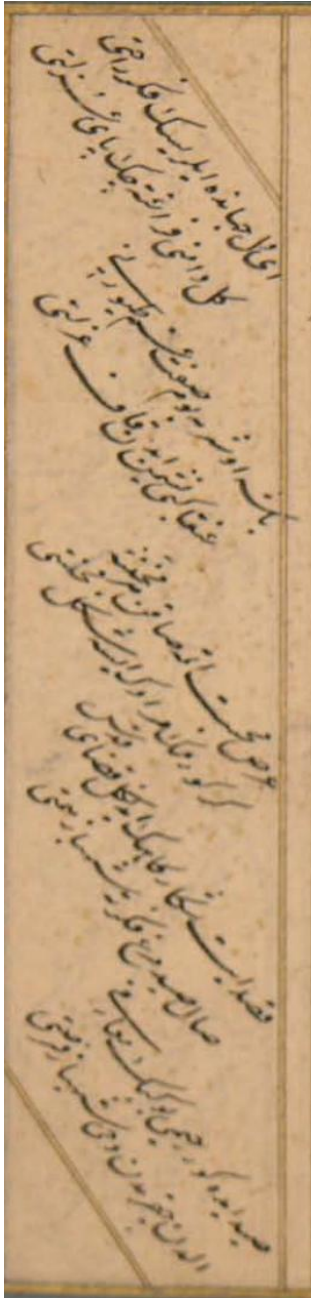

EKLER:

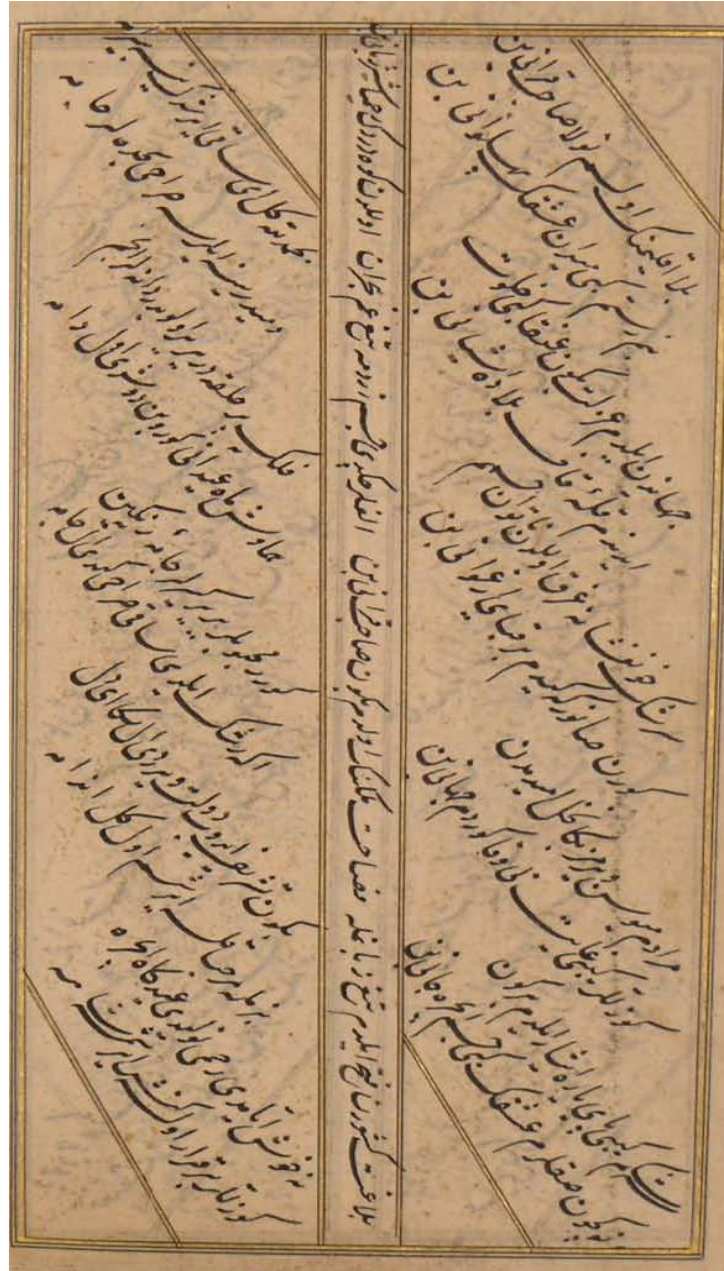
Şiir 1 [2b]

Şiir 2: [100a]

Şiir 3-4: [102b]

Şiir 5: [104a]

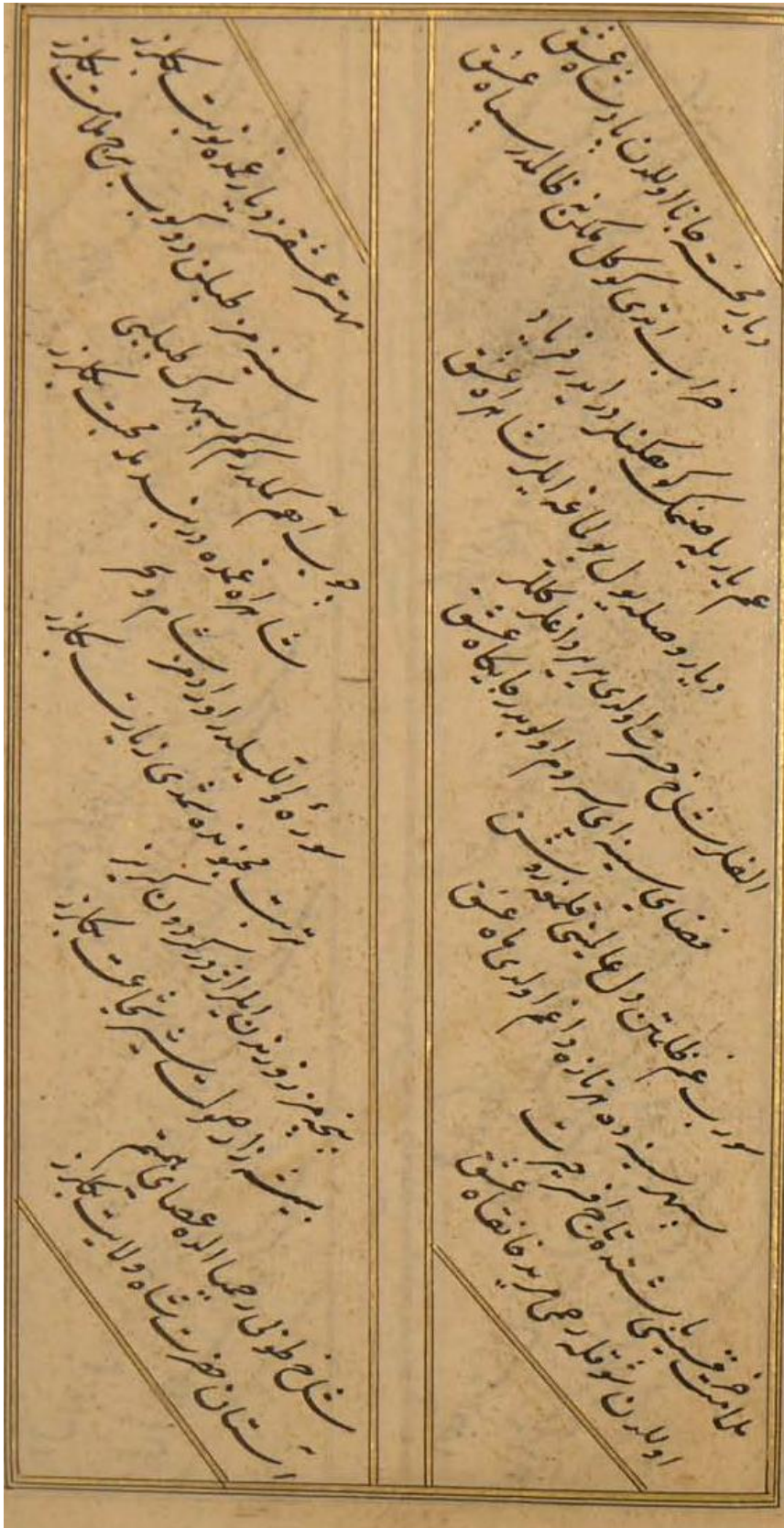
کوی یاری سیرت با پیوستن غیاث
ناراهم تغنی بام سپهر ناز
کوله قیاسی صنم زلفک غنای ناز
کافرا اولوی مہجنتی اوزده دایما ناز ناز
بجدم بیزان اولن انیم دکل افلاکون
یتیمی باسن نازیم دوکلور مہ بار ناز
بوللادیم فرما دلدک مہجنتی اوزده دایما ناز
یک اعم کشت ایع بویت فرشت و نیک ناز
اولنا اولدی بختن ارباب نیک ناز
لش افک کیم صو کونده کومر ناز ناز

Şiir 6: [104b]

کندہ کتتم قوز الدن انکم وای فراق
شتر کونلور کس کون کورون با پی فراق
کرم مہجنتی کشت الملوئی مہجنتی
قنیا برنجین با پی مہجنتی ناز
قامتم قوزری ایمان مہجنتی ناز
قالشم فرقت ایچنڈه ناز
فالک پیکت ریم بول اصل بریم
وردی مہجنتی مہجنتی ناز
رد رسوردی مہجنتی ناز
رحمیا بایزی زبان قام اولوی سیاه
نوزش دردیم کیم کیم ناز ناز

Şiir 7- 8: [105a]

Şiir 9: [106b]

